

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 49 (1963)

Artikel: L'americanisaziun dils nums de schlatteina romontschs e grischuns
Autor: Maissen, Augustin
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881577>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 08.02.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

L'AMERICANISAZIUN DILS NUMS
DE SCHLATTEINA
ROMONTSCHS E GRISCHUNS

AUGUSTIN MAISSEN, GLION / UTICA, NEW YORK

L'AMERICANISAZIUN DILS NUMS DE SCHLATTEINA ROMONTSCHS E GRISCHUNS

DA AUGUSTIN MAISSEN

Nua ein ils descendents dils mellis Romontschs e Grischuns emigrai ell'America da 1700 naven entochen sil di ded oz? Ein ils purtaders americans de nos nums retics sfundrai e svani en ina mar de quasi duatschien milliuns carstgauns che derivan da mintga pusseivla naziun e razza dil mund? Il viandont nun-preparau anflass probabel paucs Retoamericans sin via da New York e San Francisco. Denton il perscrutader dell'emigraziun, cun agid dellas fontaunas de tradiziun orala, archivs e publicaziuns, anfla cun empau pazienza in fil suenter l'auter che dat alla fin in respectabel toc «carpun grischun» transplantaus silla immensa e bizarra tapisserie demografica dils Stats-Uni.

Nossa emigraziun grischuna ei ina part de quella della Svizra. Entuorn 1690 entscheiva l'emprema colonisaziun en Carolina, en Virginia e surtut en Pennsylvania. La raschun de quella «rabies Carolinae» era la persecuziun dellas sectas anabaptistas e pietistas davart las regenzas dils capomarcas Berna, Turitg, S. Gagl ed auters. Il moviment morav vegneva era combattius el Grischun, aschi ch'ina partida enconuschentas famiglias protestantas ein emigradas denter 1730—1790 ord resistenza de seconformar; nums anflai en Carolina sura ed entuorn Lancaster en Pennsylvania dattan perdetga: Theüs, Wolf, Biaesch von Porta, Ott, Sprecher (Spraker), Hatz, Beeli (Baily), Loretz e Willy.

La gronda unda emigratoria denton entscheiva ils anno 1820—1830 cun 23 000 Svizzers che bandunan la patria, crescha ad ina culminaziun de 82 000 per la decada 1881—1890 e va piaunsiu en digren cun 17 000 per 1921—1925. Oz vegn la cuota restrictiva de 2081 per onn strusch applicada per la mesadad. En quels tschien onns ein varga 300 000 Svizzers i sur mar, e cons Grischuns? Nies cantun muntagnard, cun acuts problems agri-

cols e socials el 19 avel tschentaner, ha enconuschentamein «gudiu» in ferm exodi. Ins savess dir che quasi mintga famiglia dils territoris renans hagi fundaziuns de lur schlattas el Niev Mund. Ils ligioms ein per gronda part ruts, mo il saung cula vinavon en aveinas regiuvinadas! Denter vegn e trenta melli Romontschs e Gualsers dellas vals renanas ston haver encuret g lur fortuna ell'America. Cun quels emigrants ein era parti nos nums de schlatteina, nums ch'ins entaupada adina puspei en varias situaziuns della veta hodierna. En biars cass ein els restai intacts, en auters vegni modificai parzialmei e perquei aunc bein distinguibels, e certs ein semidai radicalmei. Dad ina collecziun fatga da 1951—1963 lein nus empruar de classificar las midadas las pli tipicas de nossa onomastica grischun-romontscha en USA: la «americanisaziun» de nos nums de schlatteina.

1. Las fontaunas de retscherca

Quei material accumulau deriva da pliras metodos d'investigaziun. Per gronda part cuntengnan las gliestas ni descripciuns il liug e datum dell'anflada.

a) *V i s e t a s p e r s o n a l a s* en «colonias» ni tier famiglias romontschas e grischunas, p. ex. New York marcau, Washington, D. C., Lancaster en Pennsylvania, Alma e Tell en Wisconsin, St. Paul, Stillwater, St. Henry etc. en Minnesota, Ramona e Lake Badus en Dakota dil Sud, Denver en Colorado, Sacramento, San Francisco, Bakersfield, Los Angeles etc. en California.

b) *A r c h i v s*: dagl Archiv Federal entradas dil «Census», q. e. la dumbraziun dil pievel american e gliestas dils ports d'entrada. Quei deposit nazional ei aschi vasts ch'ei drova pazienza e fortuna enina per far ina cuntenteivla scoperta. Els archivs districtuals dils contadis, ils schinumnai «County Courthouse» san ins anflar pli andantamein quei che partegn ina certa famiglia en quei district determinau: register civil, testaments, process, milissa, taglias etc. Sur de personas cun notabla carriera san ins era anflar documentaziun els archivs dils stats singuls, della famosa biblioteca dil Congress e dellas impurtontas bibliotecas universitarias; fatgs sur de nies clerus missionari en archivs diocesans, claustrals e parochials.

c) **Bibliotecas**: la biblioteca dil Congress a Washington cuntegn ina dellas meglieras collecziuns genealogic-biograficas dil mund; autras impurtontas che han rendiu beinenqual num e biografia ein quellas de: New York Public Library, Harvard, William and Mary, universitads de Pennsylvania, Wisconsin, Minnesota, e California, quella della Universidad Catolica a Washington e la Newberry Library a Chicago, ed autras. Lur collecziuns de genealogia e surtut las historias localas cuntignan de bia descripziuns biograficas sur de nos immigrants denter 1820—1920.

d) **Genealogias** ni fragments genealogics publicai ni manuscrets en possess privat sco per ex. famiglias Alig, Buol, Castelberg, Hitz, Liesch, Maissen, Muggli, Ragatz, Schaff, Simonet, Sprecher, Theus, Truog.

e) **Inscriziuns dals monuments sepulcralis**: collecziun completa dils santeris romontschs a Badus, South Dakota; St. Henry e Stillwater, Minnesota; Wapakoneta, Ohio; dils Gualsers a Tell ed Alma, Wisconsin, en tut ca. 500 nums.

f) **Publicaziuns d'informaziun**: cudischs de telefon locals ed ils «directories», in sistem beinorganisau de cudischs d'adressas.

2. Classificaziun della scripziun dils nums

L'ortografia dils nums ei per gronda part restada intacta, forsa entuorn 60—70 %. Il rest che munta la basa della survesta che suonda ei aunc adina remarcabels avunda ded esser nudaus per diever dil linguist e genealog. Per amur de megliera sistematizaziun vegnan ils exempels gruppai tenor midadas de vocals e diftongs, consonants, e varia. Ils nums ein en general documentai cun il liug e stat, sco era cul datum indicont il temps ent'il qual il num de tala persuna ei vegnius screts en quella scripziun.

I. Midadas de vocals e diftongs

1. **a > ah**: Cazin > Cahzin, Los Angeles, California, 1951
Igl accent american vegn ad esser sigl **a**. Quei **h** ei d'origin dubius, forsa influenza pseudotudestga.

2. **a > e:** Margadant > Margedant, militar, uiara civila 1861—65
La midada digl accent sigl **a** facilitescha il svilup d'in **e** enamiez, aschia ch'il **g** vegn palatalisau.
3. **ae (ä) > e:** Bläsi > Blesi, Cincinnati, 1908
Quella midada ortografica ei ina dellas pusseivladads per evitar la midada **ä** che va buca bein a prau cun il sistem alfabetic american.
4. **a > o:** Ragatz > Roggatz, Montevideo, Minnesota, 1957
Caplazi > Coplatzi, Stillwater, Minnesota, 1900
Igl **a** > **o** nunaccentuau survegn in sun de **oe** aviart (frz. **peur**) quasi supprimius e cun tendenza viers **ò** aviart.
5. **ae (e) > u:** Baertsch > Burtch, Bangor, Wisconsin, 1850
Probabel sin fundament d'analogia cun la schlatteina anglosaxona «Burch».
6. **ai > ei:** Mais(s)en > Meison, Meizen, Wapakoneta, Ohio, 1860
Il tun resta il medem. Midada probabel tras influenza dils colonists tudestgs e svizzers en quella regiun.
7. **ar > er:** Cabalzar > Cabalzer
Igl accent american sigl **a** mesaun sminuescha igl **a** final ad in **e** debiliu. Compareglia gia romontsch: Balzar e Balzer.
8. **e > i:** Caprez > Capritz, Pittsburgh, Pennsylvania, 1952
Quella midada ei pusseivla sch'igl accent american va sigl **a**, vide cass 7. In' autra raschun po esser analogia cun numms frequents sco «Fritz» e schlatteina «Cafritz».
9. **e (ä) > ae:** Valer (Valär) > Valaer, Alma, Wisconsin, 1910
Ina dellas soluziuns ortograficas pil sun **ä**, probabel transitoria e pli tard daventada Valar.
10. **e > a:** Berther > Barther, Wapakoneta, Ohio, 1864
Sprecher > Spraker (Spracker), ca. 1750, Lancaster, Pennsylvania
Jecklin > Jacklin, Lakewood, California, 1954
Tomaschett > Tomashat, St. Louis, Missouri, 1951
Igl **a** american sa haver il sun de nies **e** aviart, aschi che la differenza dil sun ei buca gronda.
11. **i > e:** Kieni > Kiene, Dubuque, Iowa, 1840
Thoeni > Thoene, San Francisco, California, 1954
Dettli > Dettle, Santa Cruz, California, 1955
La tendenza fuss de pronunziar quels **i**'s finals sco «**ai**», aschi che la midada en **e** gida a mantener il sun correct.
12. **i > ee:** Vieli > Vielee, Oakland, California, 1955
Medema raschun sco no. 11, denton igl **ee** dubel survegn igl accent.
13. **i > ei:** Friberg > Freiberg, St. Henry, Minnesota, 1885
Influenza tudestgonta entras colonisaziun. Compareglia medema scripziun «Freiberg» a Trun duront 17—18avel tschentaner.

14. **i > ey:** Muggli > Muggley, Ramona, South Dakota, 1860
 Beeli > Beeley, Alma, Wisconsin, 1861
 Mattli > Mattley, Amador County, California, 1860
 Buchli > Buchley, Alma, Wisconsin, 1881
 Burkli > Burkley, Ramona, South Dakota, 1880

La pli tipica finiziun per quels diminutivs analog als numms anglo-saxons-irlandes, per ex. Buckley, Nuttley, Kelley, Coakley e biars auters.

15. **i > y:** Cantieni > Cantieny, Cleveland, Ohio, 1954
 Seeli > Selly, St. Henry, Minnesota, 1913 (catolica)
 Seeli > Seely, La Crosse, Wisconsin, 1870 (protestanta)
 Ruedi > Ruedy, Kern County, California, 1890
 Mattli > Mattly, Bakersfield, California, 1880

Gia dalla varianta Mattley/Mattly seresulta ch'ei setracta cheu mo de variantas ortograficas cun il medem effect. Quella differenziaziun exista gia el Grischun (Cavelti/Cavelty, Fluri/Flury). En USA ei igl y preferibels per raschuns sco exprimidas sut no. 11.

16. **i > ei:** Livers > Leivers, Baltimore, Maryland, 1955
 Quella midada mantegn il sun datier digl original romontsch. Savess era esser influenzau per evitar associaziun nungiavischeivla cul plaid engles «liver» (tud. Leber, rom. il dir).
17. **ie > e:** Gadiant > Gadent
 Probabel in sbagl de scripziun restaus.
18. **ie > ei:** Wieland > Weiland, Dubuque, Iowa, 1959
 Influenza tudestgonta en ina regiun de densa immigraziun svizzer-tudestga.

19. **j > y:** Jegen > Yegen, Yegen, Montana, 1880
 Jaeger > Yaeger, Alma, Wisconsin, 1925
 Jagmet > Yagmet, Ramona, South Dakota, 1880
 Jost > Yost, Altadena, California, 1951
 Cajöri > Cayori, Bakersfield, California, 1874
 La midada ei impurtonta per mantener intacts il sun original. La relaziun ei semeglionta als suns en **J**ohen e **G**iohen.

20. **ö > oe:** Thöni > Thoeny, Alma, Wisconsin, 1865
 Pura questiuon ortografica, demai che la stgirentada tudestga vegn buca preferida dalla stampa americana.
21. **ö (oe) > o:** Cajöri > Cajori, Denver, Colorado, 1951
 Varianta personala plitost rara, denton era cun motiv ded evitar igl ö sco scripziun tudestga. Compareglia medema schlatteina cun scripziun Cayori, no. 19.

22. **u > oo:** Zuck > Zook, San Leandro, California, 1953
 Quella veglia famiglia emigrada entuorn 1730—1750 en Pennsilvania ha il medem sistem fonetic sco lur contemporans Huber > Hoover che han dau in president alla tiara. Il sun original vegn manteniun. En Pennsilvania ha ina lingia manteniun «Zuck».
23. **ü > ee:** Ardüser > Ardeeser, Washington, D. C., 1850
 Ina dellas soluziuns per evitar la stgirentada tudestga **ü**. Il sun semida en nies **i** (prolungiu), aschi che nus havein ina parallela culs plaid romontschs hüsli > hisli, fusil > fisi
24. **ü > ie:** Ardüser > Ardieser
 Semeglienta soluziun de no. 23. Compareglia parallela romontscha wütig (wütend) > vieti.
25. **ü > ue:** Ardüser > Ardueser, Fort Collins, Colorado, 1951
 Flütsch > Fluetsch, Oakland, California, 1953
 Brügger > Bruegger, Wabasha, Minnesota, 1907
 La pli frequenta soluziun de character ortografic per nos num. Mira: 23 e 24. Compareglia Zürcher/Zuercher.
26. **uo > u:** Huonder > Hunder, Wapakoneta, Ohio, 1858
 La raritad dil plaid iniziescha scripziun sbagliusa che sa daventar plaunsiu la usitada. La unfrenda de quei cass ha sez continuau de scriver la fuorma romontscha, derivonta da Conradus > Chuonder(t) > Huonder; compareglia Nicolaus > (Ni)claus > Chlaus > Hlaus (17avel tschentaner, Cadi).
27. **uo > ua:** Buol > Bual, Randolph, Nebraska, 1880
 La midada digl accent sin **u** debilescha igl **o** che daventa nunclars. Probabel era influenza analoga a num. anglosaxons.
28. **uo > ue:** Buol > Buel, Randolph, Nebraska, 1880
 In'otra varianta per la famiglia no. 27.
 Il sun resta pli u meins il medem: Biual/Biuel, semeglient al plaid engles «fuel», rom. combustibel.
29. **uo > ou:** Tschuor > Dschour, Wapakoneta, Ohio, 1877
 Buol > Boul, Souk County, Wisconsin, 1861
 In outra soluziun per evitar igl inusitau «uo» ella pronunzia americana. Compareglia las numras 26—28. Forsa influenzau dal plaid franzos «tour» era duvraus el lungatg american. Vide ella Cadi variantas Tuor/de Latour.
30. **uo > uoe:** Buol > Buuel, Bangor, Wisconsin, 1852
 Scripziun ortograficamein sbagliada. Vide nos. 26—29.

II. Midadas de consonants

1. **c > k:** Castelberg > Kastleberk, Wapakoneta, Ohio, 1878
 Decurtins > Dekurdins, Wapakoneta, Ohio, 1860
 Influenza tudestgonta en ina regiun fermamein colonisada da Tudestgs e Svizzers, pastora dals paders de Schluein della congregaziun dil preziosissim saung (C. P. S.) fundada da Pader Francestg Salesi Brunner.

2. **ck** > **k**: Jecklin > Jeklin, Tell, Wisconsin, 1951
 Variantas ortograficas gia existentas el Grischun, nua che Jeklin era ina fuorma pli veglia. Ei sa esser in exempel per il conservativsem della part emigrada avon ch'il svilup ortografic a «ck» ei serealisaus ella patria.
3. **ch** > **k (ck)**: Sprecher > Spraker/Sprecker, Lancaster, Pennsylvania, ca. 1780
 Buchli > Buckley, Washington, D. C., 1824
 Tendenza generala dal tudestg agl engles american, pareglia «der Sprecher = the speaker, machen = to make» etc. Buckley ei auncallura ina adaptaziun ad in num irlandes-american.
4. **dsch** > **sch**: Kindschi > Kinschi, Washington, D. C., 1850
 Quei **d** che piarda sia valeta etimologica dess difficultads de pronunziar en lungatg engles, e probabel dueigi era ina associaziun cun il plaid «kind» (pronunziaus kaind) = buntadeivel, bien, affabel etc. vegnir evitada.
5. **f** > **ff**: Schaf > Schaff, Mercersburg, Pennsylvania, 1880
 Questiu ortografica e d'influenzas analogicas.
6. **ff** > **f**: Christoffel > Christofel, Cleveland, Ohio, 1935
 Revers de no. 5.
7. **f (ff)** > **ph**: Christoffel > Christophel, Sacramento, California, 1954
 Compareglia ortografias no. 5 e 6. Il lungatg engles ha manteniu il «ph» en plaids grecs (telephone, phonetics etc.). Compareglia scripziun varionta per la famiglia de Sumvitg: Safoya, Saffoia, Saphoia, Savoia, denter 1350—1500 ca.
8. **g** > **ck**: Alig > Allick, St. Henry, Minnesota, 1870
 Alig > Alick, San Francisco, California, 1956
 Influenza tudestgonta en Minnesota, e forsa era adaptaziun alla pronunzia dil frequent prenum diminutiv «Alec» (per Alexander).
9. **g** > **gg**: Ragaz > Roggatz, Montevideo, Minnesota, 1957
 Ragett > Raggett, Sacramento, California, 1956
 Midada ortografica adaptada all'onomastica anglosaxona, per ex. Liggett e plaids sco «nugget», «rugged» etc.
10. **g (gg)** > **ck (k)**: Muggli > Muckley, Stillwater, Minnesota, 1860, Lake Badus, South Dakota, 1880
 Bertogg > Bertok, Cleveland, Ohio, 1961
 Sgier > Skier, Wapakoneta, Ohio, 1869
 Midadas ortograficas pli u meins adaptadas a scripziuns americanas. Ils descendents «Skier» sescrivan oz Schgier en Ohio.
11. **I** > **II**: Salis > Sallis, Savannah, Georgia, 1756
 Philipp > Phillip, Buffalo County, Wisconsin, 1861
 Alig > Allick, St. Henry, Minnesota, 1870
 Seeli > Selly, St. Henry, Minnesota, 1913
 Tendenza ortografica che indichescha vocal cuort dell'emprema silba. Compareglia ils plaids «sally», «filly», «alley» e «silly».

12. **ll > l:** Paulin > Paullin, Cairo, Ohio, 1959
Pareglia quei dualissem ortografic ella Cadi per Pally/Paly.
13. **nn > n:** Monn > Mon, Ramona, South Dakota, 1880
Oak Grove, Minnesota, 1867
Cahannes > Cahanes, St. Paul, Minnesota, 1915
Joerimann > Joeriman, Los Angeles, California, 1951
- Adaptaziun generala alla scripziun americana, schegie che ina modesta part de nums tudestgs cun finiziun -mann ha manteniù la lettera dubla. «Mon» sa esser la continuaziun conservativa della scripziun veglia ella Cadi; pareglia «Mon» e «Mun» a Sumvitg 17—19avel tschentaner.
14. **s > ss:** Casut(t) > Cassut, Seattle, Washington, 1954
Hermosa Beach, California, 1952
Haas > Hass, Cross, Wisconsin, 1866
Probabel per influenza analoga davart nums frequents en USA sco Cassidy, Casserly, Casselli, Cassel, Cassetta etc.
15. **ss > s:** Maissen > Maisen, Wapakoneta, Ohio, 1860
Reducziun per analogia dil frequentissim num «Mason» (pronunziau Meissen), e la qualitat dil tun «s» resta la medema.
16. **s > z:** Schlanser > Schlanzer, Lima, Ohio, 1870
La funcziun de quella midada ei de mantener igl «s» sonorissau.
16. **sch > ch:** Rensch > Rench, Lima, Ohio, 1959
Ina dellas pusseivladads per americanisar la scripziun «sch».
17. **sch > sh:** Durisch > Durish, Chicago, 1954; Glencoe, Wisconsin, 1861; Pittsburgh, Pennsylvania, 1952
Tomaschett > Tomashet, Winona, Minnesota, 1880
Dosch > Dosh, Baltimore, Maryland, 1955
Carisch > Carish, Buffalo County, Wisconsin, 1857
Deragisch > De Ragish
Liesch > Liesh
Risch > Rish
- La pli usitada midada ortografica per «sch», schegie che biars nums buca anglosaxons han resistiu mantenend il character romontsch, respectiv tudestg. Compareglia tud. Fischer / engl. Fisher, e plaid sco sharp / scharf, shoe / Schuh etc.
18. **t > th:** Tuor > Thuor, San Carlos, California, 1953
Probabel famiglia immigrada avon la reforma ortografica dil tudestg «th» (Thal, Thurm); Pareglia il «h» conservaù en nums grischuns sco Theus, Thomaschign, Thöny etc.

19. **t > tt:** Simonet > Simonett, St. Henry, Minnesota, 1860
 Variantas gia enconuschentas el Grischun. En USA ei la medema famiglia oriunda da Mompe-Medel dividida en ina lingia «Simonet» a Stillwater ed in'otra «Simonett» a St. Henry en Minnesota. Pareglia Padruot/Padrutt, Casut/Casutt etc. el Grischun.
20. **tt > t:** Tomaschett > Tomashet, Winona, Minnesota, 1880
 Conzett > Conzet, Atlanta, Georgia, 1953
 Il revers ortografic de no. 19. «Conzet» en USA ei plitost ina excepziun, perquei che ils biars representants de quei num ualti derasaus el miez-west han manteniü «Conzett».
21. **t (tsch) > d (dsch):**
 Tschuor > Dschour, Wapakoneta, Ohio, 1877
 Imitescha la fonetica tud. «trommeln» / engl. «drum», «das Tal / the dale», «die Tochter / the daughter» etc. Pareglia la varianta Tönz/Dönz, Tanner/Danner, Tarnuzzer/Darnuzzer sco contrast dialectal tudestg, e ladin Tschanet/Dschanet, Schlarigna.
22. **tsch > sh:** Tscharner > Sharner
 Midada plitost rara, essend che il «tsch» inicial ei pronunziabels en american. La famiglia glarunesa «Tschudy» che ha plirs mellis descendents en USA vegn per part scretta «Shudee» ni «Shudy».
23. **tsch > tch (final):** Bärtsch > Burtch, Baraboo, Wisconsin, 1850
 Americanisaziun senza effect fonetic, forsa per adaptaziun al sun pli u meins de «birch» (tud. Birke), badugn.
24. **v > w:** Cavelti > Cawelti, Los Angeles, California, 1951
 Chicago, Illinois, 1957
 Pasadena, California, 1955
 Fuorma tudestgonta ed antiquada ch'ei vegnida transplantada en USA el 19avel tschentaner. Pareglia anteriuramein Cawegn ni Cawiezel. En Pennsylvania ed auters loghens sescrivan de biars «Cavelti».
25. **w > wh:** Wetten > Whetten, San Francisco, California, 1954
 Per analogia cun tud. «wenn» / engl. «when», «was/what», «Wetzstein/whetstone» etc.
26. **z > tz:** Caprez > Capretz, Wisconsin (uiara civila) 1861—65
 Luzi > Lutzi, Fountain City, 1856
 Lorez > Loretz, San Mateo, California, 1953
 Ragaz > Ragatz, Columbus, Ohio, 1953
 Chicago, Illinois, 1950
 Caplazi > Caplatzi, Santa Cruz, California, 1953
 Quei dualissem ei gia frequents el Grischun (Lorez/Loretz, Hiz (Hez)/Hitz, Taffaz/Davatz etc). Igl effect fonetic ei de evitar sonorizaziun dil «z» american.

III. Midadas semanticas dils nums

Sut influenza de malcapientscha ed analogia ein de biars nums ded immigrants buca anglosaxons vegni midai radicalmeins, per exempel:

Bärtsch > Burtch

Buchli > Buckley

Castelberg > Castleburg e Castelbert

Farrèr > Pfarrer (germanisaziun en Ohio)

Maissen > Maison (franzisaziun en Ohio)

Marchion > Marchison

Massüger > Messenger

Pally (Paly) > Pauley

Tomaschett > Tomashek

(slavisaziun en Minnesota, sut influenza de survetsch militar)

IV. Nums cun prefix Ca- separau

Ils tipics nums de schlatteina romontschs cun prefix Ca- ein sesviluppai dal sistem medieval dils colons de nossas cuorts ruralas, per semeglia Capeder, Capaul, Casut ella fracziun de Dardin. Il manuscret dil register de nums dil genealog Gieri Casura cuntegn biebein 250 schlatteinas de quei tip. Vitier anflan ins in pulit diember che ha buca surviviü il stadi inicial per dar num statteivel ad ina certa famiglia; raschuns leutier san esser stai preferenza ded in surnum ni midada dil liug etc. La fuorma originala latinisonta per ex. «de domo Vigilii» che dat en romontsch dils tschentanners XIII—XV «de Ca-Vigili» vegn pli tard contrahada a «(de) Cavigili» ni modernisau «Cavigelli». Cun quella davosa scripziun ein era marcadadas en USA las biaras familias cun Ca- emigradas el 19avel tschentaner (Capaul, Carigiet, Camenisch etc.). Igl ei denton remarcabel che silmeins treis nums vegnan ozildi secrets separai:

C a F l i s c h , Indianapolis, Indiana

C a J a c o b , Toledo e Lima, Ohio

C a P a u l , Toledo, Ohio

La raschun de quella «surcorrecziun» ortografica san ins il meglier declarar cun las tendenzas historizisontas ell'America contemporanea: ina simpatica demonstraziun individualistica en-

cunter l'ulivaziun della birocrazia e della massa. Ni il stat ni la suprastanza ni il canzlist dil register civil sa prescriber l'ortografia personala dils burgheis americans!

V. La separaziun della particla ,de'

Entochen las midadas socialas e politicas della Revoluziun franzosa e Mediaziun helvetica existeva ell'onomastica romontscha negina discrepanza ortografica denter il ,de' digl origin ed il ,de' della noblezia; nossas schlatteinas sescrivevan alla biala ed etimologicamein correcta maniera. Sper ils de Mont, de Latour, de Caprez, de Coray etc., scrivan las famiglias purilas, tochen entuorn 1830, e per part viers 1850, lur num cun il ,de' separaus: de Curtins, de Rungs, de Gonda, de Puoz, de Plaz, de Funs, de Plazes, de Ragisch, de Sax, ed autras. La reacziun antiaristocratica davart ils «Patriots», surtut dirigida encunter las pussentas famiglias de Salis e de Planta, ha era tschaffau il ,de' separau dils nunnobels. Ulteriura influenza ha era la nova lescha dil register civil giu cun siu regiment birocatic. Quei «scamond» dil ,de' ei oz consideraus davart la seria historiografia per farsa, e la ironia vul che la lescha grischuna scamonda ad in de Planta de firmar en fatschentas officialas siu entir num cun ,de' e tut, ferton ch'el sa far quei tut en uorden sil camp federal sco ambassadur ni sco president della Confederaziun. Igl ei era interessant de remarcar che las famiglias che ston officialmein scriver il ,de' unius cul num, demonstreschan en lur casas e stivas lur armas cun il num separau, e la medema tendenza sefa era valer ella selecziun de nums — reals ni fictivs — ella poesia e novella moderna (p. ex. G. M. Nay: il Giosch de Plaunca, Testa de Mischaunca; G. C. Muoth: il Geli de Plaunca, Gion de Munt; e medemamein tier ils scribents pli contemporans).

Per grond contrast ei la regenza americana mai daventada artavla de leschas aschi inconsequentas ed arbitrarias concernent scripziun officiala de nums de schlatteina. Il num resta la domena personala dil purtader. Quei ha caschunau ina gronda variaziun per il medem num, e quella differenziaziun ha il bien avantatg della distincziun de persunas encunter scumbigliems. La famiglia bernesa dils Krähenbüel/Krähenbühl, emigrada en

Pennsilvania entuorn 1730, ha oz de pli che 20 variantas ortograficas dil num, quasi per mintga lingia della descendenza ina atgna e distinguenta. La famiglia sumvitgesa dils Cajacob (pli baul era Cagiacum, Cajacum) ha el medem marcau d'Ohio treis ramificaziuns, mintgina cun sia atgna scripziun: Cajacob, Ca-Jacob, Caicob! Epi aunc Kaikob e Caiacob entuorn 1880 . . .

L'applicaziun aviarta e sincera de fuormas tradizionalas han pia dau a nossas schlatteinas cun ,de' (d'origin d'in liug) la pus-seivladad u de continuar cun lur scripziun separada el cass ch'ellas ein immigradas avon ils 1850, ni lu de reconquistar la vera bellezza de lur num suenter ch'ei havevan scret per in temps il num ensemen el Grischn de suenter 1850. Suonda la gliesta dils nums cun ,de' separau aschilunsch sco quei ch'igl ei rimnau da present; ei fuss aunc de remarcar ch'il bia vegn suandau l'influenza franzosa de scriver ,De' cun maiuscla.

D' A l b e r t , marcau de New York, 1951

D' A r m s , Denver, Colorado, 1951

D e B l u m e n t h a l , Indianapolis, Indiana, 1952

D e B u o l , Uiaa Civila 1861—65

D e C a p r e z , Stillwater, Minnesota, 1860

D e C u r t a i n s , Granville, Ohio, 1890

D e C u r t i n , Lima, Ohio, 1959

D e C u r t i n s , Stillwater, Minnesota, 1952

Celina, Ohio, 1900

D e F l o r i n , Oak Grove, Minnesota, 1867

D e F l u r i n , Cincinnati, Ohio, 1955

D e G o n d a , Saint Henry, Minnesota, 1916

D e M o n t , San Francisco, California, 1953

D e P l a z e s , Los Angeles, California, 1954

D e R u n g s , Oakland, California, 1951

Colorado Springs, Colorado, 1952

D e S a l i s , Philadelphia, Pennsylvania, 1952

D e T r a v e r s (d'Ortenstein), San Francisco, California,
1850

D e V a t z , Indianapolis, Indiana, 1951

Cun reserva lein aunc aschuntar fuormas dubiusas, vul dir de quellas che pon esser d'auters origins: De Caminada, De Dolph, De Gion, De Larisch (!), De Mund, De Runk, de Runtz (probabel d'Alsacia), De Tour (u franzos ni romontsch franzosisau; pareglia de Latour a Breil).

VI. Dublettas ,schizonimicas'

El decuors havein nus gia entupau pliras variantas sesvilupadas dal medem num grischun. Separaziun fisica en varias regiuns americanas ha caschunau differentas tendenzas ed influenzas ortografic-foneticas, ed il resultat ei ina visibla fundaziun de novas ramificaziuns della schlatteina. Alfabeticamein suonda ina resumada de talas variantas spartidas, dublas ni multiplas:

A l i g , Allig, Allick
B a l i e l , Balliel
B a e r , Behr, Beer
B e l i , Baili, Bayly
B u c h l i , Buchly, Buchley, Buckley
B u o l , De Buol, Buohl, Buel, Bual, Buol
C a j a c o b , CaJacob, Caiacob, Caicob, Kaikob
C a j o r i , Cayori, Cajoeri
C a r i g i e t , Caregiet
C a s t i , Casty
C a s u t , Casutt, Cassutt
C a v e l t i , Cawelti
C o n z e t , Conzett
C a s t e l b e r g , Castlberg, Castelbert, Castlburg,
Gastenberg, Kastelberg, Kastleberk, Kastelbert,
Kastelberger
C o n z e t , Conzett
C h r i s t o f f e l , Christofel, Christophel
D a l b e r t , D'Albert, Dalberth
D a v a z , Davatz, De Vatz
D e f l o r i n , De Florin, De Flurin
D e g o n d a , De Gonda, Gonda
D e m o n t , De Mont
D e r a g i s c h , De Ragisch, De Ragish
D i s c h , Dish
D o l f , Dolph
D o s c h , Dosh
D u r i s c h , Durish
E r n i , Erny
F e r r a g u t , Veraguth
F r i b e r g , Fryberg, Freiberg, Freeberg

G i o s s i , Jossi, Yossi
 H e n n y , Haenny, Henni
 J a n k a , Janca
 J e h l i , Jehly
 K i n d s c h i , Kinschey, Kinchey, Kinschi
 L a n i c c a , La Nicca
 M a i s s e n , Maisen, Meisen, Maison, Meison, Meizon,
 Mison, Miesen
 M a t t l i , Matli, Mattly, Mattley
 M o n n , Mon
 M u g g l i , Muggly, Muggley, Muckly, Muckley
 P a l l i , Pally, Pauley
 P l a t n e r , Plattner
 R a g a z , Ragatz, Raggatz, Roggatz
 R i e d i , Riedy, Ruedi, Ruedy, Rüedi
 S a l i s , De Salis, Sallis, Salice, Sallice
 S i m o n e t , Simonett
 S p r e c h e r , Sprecker, Spraker
 T h e u s , Theüs
 T h o e n i , Thoene
 T s c h u o r , Dschour, Tuscher
 V i n c e n z , Vinzens
 W e t t e n , Whetten
 W i l l i , Willy Wyly

VII. Nums accidentals ni d'origin heterogen

Schegie ch'ils biars nums tochen ussa menzionai san vegnir documentai historio-biograficamentein per derivonts dal Grischun, ei in u l'auter forsia «dubius» en quei grau. Dal pugn de vesta linguistic ein els auncallura existents e meretan in studi comparativ; per diever genealogic stuess denton mintgin vegnir perscrutaus cun de bia stentas e breigias per esser fermaus cun tutta segiradad. Gia il studi mo ded ina famiglia singula sa cheu daventar in pensum redeivel per biografs ni genealogs. Igl ei era de far attents che perfetga concordanza della scripziun ei buca garanzia; aschia dat ei per ex. nums de Liesch, Quinter, Coray, Dosch etc., ch'ei sper esser grischuns era ded auters origins, e quei ei verificau sin fundament de corrispondenza cun

representants americans de quest num ni lu anflai en documentaziun biografica e genealogica. Mo era en quels cass sa ei adina dar surpresas de via indirecta, sco per exempel ils Saluzs en California, ils quals ein d'origin grischun, denton immigrai dalla Hollanda; medemamein sto la famiglia de Rosenroll de Tusaun esser immigrada via ina outra tiara. Ina parziala enumeraziun de nums pseudo-grischuns en USA fuss: Arms, Biart, Beer, Behr, Bundy, Blumenthal, Hendry, Collenberg e Kollenberg, Jacklin, Seely, Enge, Gabriel, Jörg, Jörger, Peer, Battaglia, Bossi, Curtin, Nutt, Nuttly, Kadish, Quinter, Patt, Calisch, Enderlin, Fryberg, Many, Rothmund, Neuwirth, Schöllkopf, Wiezel, Jacomet, Cerletti, Frisch, Riedy, Bass, Stoffel, Tufley, Augustin, Tenner, Wieland, Oswald, Viele, Soler, d'Albert, Duff, Meng, Fry, Travers etc. etc.

VIII. Nums talians dellas vals grischunas

Las variontas midadas suradiscrettas per nos nums romontschs e tudestgs stattan en contrast cun la tendenza de ortografia constanta per ils nums de lungatg talian. La principala raschun ei che la colonisaziun tessinesa e grischun-taliana ha giu liug surtut en California entuorn 1830—1880. Igl element anglosaxon era lu fleivels, sch'ins quenta che la California era da quei temps aunc territori spagnol sut domini mexican. Era en Argentina ed auters nuclis de concentraziun immigratoria digl element talian sin intschess spagnol ha la scripziun dils nums talians giu pouca difficultad de semantener intacta.

Nums dil Grischun talian anflein nus gia el 18avel tschentaner en Georgia, nua che in Caspar Sumachi ei 1741 «survient grischun» della signeria coloniala englesa; medemamein 1741 Antonio Salice (e Sallice).

Nums d'immigrants che derivan da familias de commerciants secasai el 19avel tschentaner en territori romontsch (Surselva, Andeer) fussen per ex. ils Bertossi, Cartoni, Fazendin, Gianella, Lombardini, Pesante, Pajarola, Tambornino ed auters.

Ordvart la California entaup'ins ils Gervasi, Lardy, Lonati, Pisani, Pedretti, Solari, Solca, Tognoni etc.

Per la California citescha Maurice Edmond Perret ils suandonts nums dallas quater vals talianas dil Grischun: Albertini,

a Marca, Barbieri, Bianchi, Biondini, Bono, Bottoni, Brocco, Canta, Casso, Cenzi, Ciocco, Corfù, Crotti, De Christophoris, Fanconi, Fasani, Franchina, Gervasi, Guidicetti, Godenzi, Lardi, Joppini, Losa, Merlo, Nolli, Nollo, Paganini, Paravicini, Pizzetti, Salanti, Salvi, Santi, Scalabrini, Schenardi, Tognola, Tonolla, Torri, Toscano, Tosio, Triaca, Zanetti, Zanolari.

IX. Nums morts ora ni rarmein setransplantai en USA

De special interess schibein per l'onomastica grischuna sco per la historia dellas famiglias ei la continuaziun de nums ell' America che ein svani dil tut, ni ein rars ella patria originara. La collecziun de tals nums ei bravamein accidentalala, e per eruir els duvrass ei mintga cass speciala atenziun e studi genealogic. Ina occurenza nunemblideivla per in magister romontsch ella immensamein vasta America ei stau de haver giu en siu rodel de students all'universidad de William and Mary en Virginia in giuven cun num de schlatteina Tomasch (cun midada d'accent sigl ,o'). La damonda ei stada immediat: accidental ni real? Ils registers grischuns cuntegnan bein ils Tomaschett, Tomasi, Tomasetti, Tomasella, Tomasin, Tumaschin, Tomasio, Cathomas, Cathomen, — ed en nies cass ded interess comparativ, — *C a t u m a s c h* e *D e t o m a s c h*. Tumasch ni Tomasch en lur semplu fuorma mauncan denton. Quellas variantas cun ,Ca'- e ,De'- plus num ni num persul, ein frequentas ed inconstantas tochen entuorn 1750—1800, mo gia lu havevan las biaras famiglias ferma applicaziun ded ina fuorma permanenta (per ex. Disch, Cadisch; Durisch, Cadurisch; Duff, Caduff; Curtins, Decurtins etc.) Nus savein deducir che quei cass «Tomasch» en Virginia representa in exempel d'emigraziun dils 1700—1800. Il bab de quei student ha numnadamein saviu confirmar che ses antenats seigien d'origin svizzer; e nus savein precisar quella tesa senza dubitar: grischun e romontsch. In pèr nums che survivan en USA ed ein morts ora ni plitost rars el Grischun: Balzart, Bertok, Bürkli, Caplatz, Cartoni (surnum «ils Biancos»), Fried, Gianella, Jochem, Macolin, Muggli, Tschofen (Sumvitg), Tujetsch (Falera), Yagmet, Baletta.

BIBLIOGRAFIA

- Benziger, C., Etats-Unis d'Amérique (artichel statistic)
en: Dictionnaire Historique et Biographique de la Suisse,
Vol. III, Addenda, pp. III—VIII, Neuchâtel, 1926
- Casura, Gieri, Collecziun dils numms de schlatteinas gri-
schunas sin fundament dils registers egl archiv cantonal a
Cuera. Ms. 1924
- Maissen, Augustin, Bündner Einwanderer in Wisconsin,
1847—1867
en B. M. Bl. 11/12, 1960, pp. 366—374, Cuera
— Bündner Ortsnamen in USA, BT 11./12. 8. 1959, Cuera
— Igl Onn dils Biars, — Gliesta dils Sursilvans emigrai ell'
America 1854. — Revista Retoromontscha, 1./I. 1963
— Prominents umens della Cadi, — Biografias americanas
I.—X., Casetta Romontscha, 1959
- Muoth, J. C. — Ueber Bündner Geschlechtsnamen, parts I.
e II., Cuera, 1892/93
- Perret, Maurice Edmond. — Les Colonies tessinoises
en Californie, Dissertaziun, Lausanne, 1950 (Appendice A:
Noms suisses italiens en Californie)
- Zwicky von Gauen, J. P. — Schweizer Geschlechterbuch/
Almanac Généalogique Suisse, vol. X, 1955, p. 2—3 (sur
dil svilup ,de' e ,Ca-')